

Örökség-koncepciók, gyakorlatok és kontextusok

Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): A néprajzi örökség új kontextusai. Funkció, használat, értelmezés. Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár, 2018, 240 old. (Kriza Könyvek 43.)

Az elmúlt két évben a Kriza Könyvek sorozatban rendre megjelentek az értékfeltárás, értékhasználat, az érték és közösség viszonyát taglaló (Kriza Könyvek 39.), illetve az archívumok létrehozását és használatát, azaz a hagyománykonstrukcióknak az őrzését, terelését és megjelenítését vizsgáló (Kriza Könyvek 40.) tanulmánykötetek. A Kriza János Néprajzi Társaság a korábbi évek örökségkutatásait folytatva a néprajzi örökség, örökségesítés, örökséghasználat témakörében újabb tanulmánykötettel jelentkezett. A kötet 2017-ben megrendezett örökségkonferenciák (*Az örökségesítés új kontextusai. Értéktárolás és értékvédelem a Székelyföldön, Marosvásárhely; Színre vitt örökség. Értelmezések a néprajzi örökség mindennapi használatáról*, Gyergyószentmiklós) válogatott anyagát tartalmazza. Ezek az örökség témaköréhez elsősorban néprajzi/antropológiai és kultúratudományi szempontból közelítő írások a néprajzi örökség kérdése mentén veszik számba azokat a paradigmákat és társadalmi, kulturális, valamint mediális kontextusokat, melyek meghatározták a magyar néprajzi értékek gyűjtésének, őrzésének/tárolásának, értelmezésének és megjelenítésének, illetve használatának kereteit. A tizenegy tanulmányt jegyző tizenkét szerző egyfelől az örökségképzés lokális és regionális eredményeire, az örökségesítés mechanizmusaira és szereplőire irányítja rá a figyelmet, másfelől a hagyomány fesztivalizációját, az örökség és ünnep viszonyát, az örökségalkotás mögöttes ideológiáit és szándékait elemzi, vagy éppen az örökséghasználatot vizsgálja a kutató perspektívájából. A tanulmányok rámutatnak arra is, hogy hagyomány társadalmi hasznosításának kortárs törekvései közé tartoznak a lokalizálás, az etnikai közösséghez és/vagy adott tájhoz rendelés, ezek nyomán a kulturális örökség

kérdésköre nemcsak a kutatókat, hanem a társadalmi szereplőket is foglalkoztatja.

Örökség: etnicitás, regionális identitás és territorialitás című bevezető tanulmányukban Jakab Albert Zsolt és Vajda András az örökség fogalmát (annak szintjeit, szerkezeti felépítését, szintereit, eszközeit és gyakorlatait) járják körül. Bemutatják annak kontextusát, rámutatnak arra is, hogy a fogalmat miként gyarmatosítják és familiarizálják, milyen az örökség és a hagyomány, illetve a hagyományápolás kapcsolata. A tanulmány fontos részét képezi a politika szerepének elemzése, végül megismerhetjük az örökségesítéssel foglalkozó tematikus konferenciákat is.

Keszeg Vilmos *Keresztútzben a népi kultúra: interpretációs és kontextualizáló kísérletek* című írásában felvázolja a népi kultúra és a népi kultúrát ért hatások történetét, illetve a hagyományként azonosított népi kultúra különböző funkcióit, kontextualizálásait (folklorizmus és patrimonizáció), a népi kultúrával kapcsolatos magatartásokat és mindezekre hatással levő diskurzusokat, intézményeket is elemzi. Meglátása szerint az örökségesítést Európa új eszmétörténeti korszaknyitásaként lehet értelmezni, és ebben a népi kultúra hagyományos elemeinek rekontextualizálódása érhető tetten.

Miután egy korábbi tanulmányában az erdélyi népi építézet inventarizációját és az örökségvédelmet tekintette át, a *Népi építészeti inventarizáció és örökségvédelem a Székelyföldön (1989–2017)* című írásában Furu Árpád a székelyföldi projektek bemutatását és rendszerezését vállalta fel. Kiderül, hogy az 1989 utáni székelyföldi népi építészeti felmérések milyen céllal, módszerekkel, szakmaisággal valósultak meg, illetve az is, hogy milyen fontosabb inventarizációs programok zajlottak a régióban.

Nagy Ákos (1986) – doktorandus, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Kolozsvár, fradiforever@yahoo.com

A szerző ugyanakkor értékeli az egyes programokat és azok hasznosulását is.

Gagy József *Örökségesítő. Két példa* című írásában a máréfalvi Kovács Piroska és a csíkfalvi Kilyén Domokos életútjának, munkásságának és hatásának bemutatásával a lokális és regionális kulturális konstrukciók termelődésére hívja fel a figyelmet. A szerző kiemeli a különböző politikai-adminisztratív kontextusok szerepét is, amelyek eltérő módon és eltérő eredményességgel mintázzák az örökségesítés nemzetiesítő tevékenységeit az adott székelyföldi régiókban.

Szabó Á. Töhötöm *A népi kultúrától a kulturális örökségig: néhány általános tanulság erdélyi példákön keresztül* címmel közölt tanulmányában két többnemzetiségű régió kulturális örökségét és örökségesítési folyamatait kutatta. A Kis-Küküllő menti Bonyhán és környékén, illetve a szilágysági Szilágynagyfaluban végzett felmérésből kiderül, hogy ez örökség menedzselése egyrészt az etnicitás, másrészt az anyagi erőforrások elérésének eszköze is. Ugyanakkor a tanulmányból az is kiderül, hogy miként szorítja ki a kulturális örökség a népi kultúra fogalmát, illetve miként kapcsolódik ehhez a politikai és gazdasági szféra, és ez milyen konfliktusokhoz vezet.

Tánczos Vilmos *Kié a csíksomlyói búcsú? (Örökség-fogalmak és -ideológiák)* címmel mutatja be a csíksomlyói pünkösdszombati búcsú kulturális ökonomiájának változását. Rámutat arra, hogy miként változott meg a tér-, idő- és ritushasználat, illetve milyen nem vallásos ideológiai jelentésekkel telítődött az esemény. Ugyanakkor a búcsúval kapcsolatos örökségesítési koncepciókat és diskurzusokat is elemzi, az olvasó elé tárva a búcsúval kapcsolatos, ma érvényben lévő örökségfogalmakat és örökség-ideológiákat. Ezeket összefoglalva és szembeesítve egymással rávilágít a különböző intézmények kisajátítási érveire is.

Pozsony Ferenc *A pityókás kenyértől a nemzet kenyéréig* címet viselő tanulmányában a kenyérnek a szakrális életben és különböző néphagyományokban betöltött szerepéről értekezik, majd bemutatja, hogy ez a falusi környezetből kiemelt és újraalkotott (kitalált)

hagyomány miként változott, vált etnicizálttá a modern polgári nemzetépítéstől napjainkig. Ugyanakkor rámutat arra, hogy ez a folyamat nem egyedi magyar jelenség, hanem más európai országban is jelen van, és nyilvános térben zajló tömeges szertartások, örökségesítési gyakorlatok, hatalmi legitimizációs stratégiák kapcsolódnak hozzá.

Vincenzo M. Spera *Az olaszországi szőlőünnep a fasizmus és a Mária-kultusz között* című tanulmányában ennek az ünnepnek történetét és a 19. századtól adatolt hagyományhasználati gyakorlatát ismerteti. Kiderül, hogy miként maradt fenn töretlenül a fasizmus idején általánosan bevezetett és elfogadott ünnep, és hogyan vált újraértelmezéseknek köszönhetően egyes helyeken borászati-gasztronómiai fesztivállá, illetve más helyeken miként kötötték azt össze a védőszentek ősszel esedékes ünnepével. A szerző rámutat arra, hogy ezek az ünnepek a szőlő- és bortermelés, illetve a helyi kulturális identitás, a tipikus helyi termények megjelenítésére nyújtanak alkalmat.

Egy népviseletkutatás és -kiállítás tapasztalatai tíz év távlatában címmel Szöcs Levente muzeológus írt tanulmányt, melyben összefoglalja a Gyergyóvidéki népviseletkutatásnak és a Tarisznyás Márton Múzeum 2006-os népviselet-alapkiállításának tapasztalatait. Kifejti, hogy milyen szerepet tölt be egy vidék, egy kisváros identitásának megalkotásában, bemutatásában a múzeum mint örökségalkotó vállalkozás, illetve a népviselet összegyűjtése és kiállítása miként válik örökségesítési gyakorlattá. A szerző a kutatás és kiállítárendezés során felmerülő kérdésekre, problémákra is rámutat, segítséget nyújtva egy szakmailag és technikai szempontból is korszerűbb állandó tárlat jövőbeni megtervezéséhez.

Magyar Zoltán *A Magyar Történelmi Mondák Archívuma. Egy tudományos szintézis adatbázisának objektív feltételei* című írásában azt vizsgálja, hogy mik a magyar mondakatalogizálás objektív feltételei, mire van szükség egy reprezentatív történelmi mondaarchívum, illetve egy reprezentatív katalógus (típus- és motívumindex) összeállításához. A szerző meglátása, hogy a magyar történelem és kultúrtörténelmi örökség változatossága és az ehhez kapcsolódó magyar mondaanyag rendkívüli gazdagsága

szükségessé tesz egy ilyen tudományos vállalkozást a magyar folklorisztikában, amely nemzetközileg is jelentős és példamutató lehet.

Bakos Áron *Enyém, tiéd, miénk? Módszertani javaslat a terepjegyzetek kezelésmódjához* című tanulmányában a néprajzi és antropológiai gyűjtések során a kutatók által írt terepnaplók, jegyzetek lehetséges felhasználási, újra- és továbbhasznosítási módjait vizsgálja. A szerző ennek kapcsán gyakorlati és etikai, illetve archiválási kérdéseket is feltesz.

A kötet olyan tanulmányokat tartalmaz, amelyek az örökségfogalom és örökség-paradigma

megközelítéseit, kutatói hagyományát és az örökségesítés társadalmi gyakorlatát értelmezik, azaz egy új paradigmaváltást jeleznek. A kutatók mellett az örökségesítés szereplői (hivatalnokok, helyi önkéntesek, örökségvállalkozók), a pályázatok és támogatók, a kultúrahazsnálók és kultúrávásárlók, a múzeum-, kiállítás- és fesztiválszervezők egyaránt érdekeltek és implikáltak ebben a paradigmaváltásban.

Nagy Ákos

Néprajzi intézmények, néprajzkutatói életpályák és mentalitások

Keszeg Vilmos – Szakál Anna – Virginás-Tar Emese (szerk.): Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 25. Néprajzkutatás Erdélyben: intézmények, kutatói életpályák, mentalitások. Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár 2017, 453 old.

Idén októberben lesz tíz éve, hogy a kolozsvári Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék és a Kriza János Néprajzi Társaság rendezésében sor került az első, a kolozsvári (és romániai magyar) néprajzkutatás történetével foglalkozó konferenciára (*Megemlékező konferencia a kolozsvári néprajzoktatás 110. évfordulója alkalmából*), majd ezt 2009-ben *A kolozsvári néprajzkutatás alakjai* című szimpózium követte. A két konferencia válogatott anyagát a társaság 18. évkönyve tárta a közönség elé. A Czégényi Dóra, Keszeg Vilmos és Pozsony Ferenc által szerkesztett kötet az *Oktatás, kutatás, intézmények Kolozsvárt* alcímet viselte. 2010, 2011 és 2012 őszén újabb tudománytörténeti konferenciák zajlottak, és az azokon elhangzott előadások természetesen nyomtatásban is megjelentek. A 20. évkönyv *A néprajztudomány története. Intézmények, kutatók, kutatások* címmel jelent meg, György V. Imola, Keszeg Vilmos és Tekei Erika szerkesztői munkásságának köszönhetően. A 2013-as és 2014-es szimpóziumok anyagát Keszeg

Vilmos, Szász István Szilárd és Zsigmond Júlia szerkesztette a *Néprajzi intézmények, kutatások, életpályák* című 22-es évkönyvvé, a 2015-ös konferencián előadottakból pedig a Bakos Áron és Keszeg Vilmos szerkesztette 23. évkönyv (*Néprajzkutatók, kutatások, reprezentációk*) nyújt válogatást. Végül a 24., Keszeg Vilmos és Virginás-Tar Emese szerkesztette *Hagyomány és örökség a romániai magyar néprajzkutatásban* című évkönyv zárta ezen kötetek sorát.

Ezt a hagyományt folytatva jelent meg a Kriza János Néprajzi Társaság 25. évkönyve, amely a tizedik alkalommal megrendezett kutatástörténeti konferencián elhangzottakból nyújt ízelítőt. A 2017 októberében *Néprajzi kutatástörténeti örökség Erdélyben* cím alatt futó rendezvény folytatta a kolozsvári (és a romániai magyar) néprajzoktatás és -kutatás történetét feltáró és népszerűsítő tudományos konferenciák hagyományát. A kutatástörténeti eseményekre, eredményekre, kutatói életpályákra, módszerekre, illetve intézmények és médiumok szerepére reflektáló

Nagy Ákos (1986) – doktorandusz, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Kolozsvár, fradiforever@yahoo.com